

“O‘QITUVCHI VA O‘QUVCHI O‘RTASIDAGI PSIXOLOGIK MUNOSABATLARNING TA‘LIM SAMARADORLIGIGA TA‘SIRI”

*Toshkent Xalqaro Kimyo universiteti
ijtimoiy psixologiya 2 kurs magistranti
Babakulova Dilafuz Mehriddinovna*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning ijtimoiy-psixologik jihatlari yoritilgan. Mavzuga doir dolzarb muammolar, bu munosabatlarning ta‘lim-tarbiya jarayoniga ta‘siri, shuningdek, salbiy munosabatlarning kelib chiqish sabablari va ularni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilinadi. Maqolada amaliy tavsiyalar bilan bir qatorda, zamonaviy psixologik yondashuvlarga asoslangan tahlillar ham keltirilgan.

Kalit so‘zlar:

O‘qituvchi, o‘quvchi, o‘zaro munosabat, ijtimoiy psixologiya, ta‘lim muhit, muloqot, shaxslararo munosabat, motivatsiya, ijtimoiy rol.

KIRISH

Bugungi kunda ta‘lim-tarbiya tizimining samaradorligi ko‘plab omillarga bog‘liq. Shulardan eng muhimlaridan biri — o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi sog‘lom, ijobiy munosabatlarning mavjudligidir. O‘zaro ishonch, hurmat, hamkorlik va tushunish asosida qurilgan pedagogik aloqalar nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning shaxsiy kamolotida ham muhim rol o‘ynaydi. Afsuski, amaliyotda ushbu munosabatlar har doim ham ideal ko‘rinishda bo‘lmaydi. Ayrim hollarda salbiy muloqot, adolatsiz baholash, psixologik bosim yoki befarqlik kabi holatlar kuzatiladi. Bu esa o‘quvchilarda o‘ziga ishonchsizlik, motivatsiyaning pasayishi va psixologik tushkunlik kabi oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ushbu mavzuni chuqur o‘rganish, muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan shu bosqichda sodir bo‘ladigan kasbiy o‘zini anglash jarayonining psixologik

xususiyatlari, unga ta'sir etuvchi omillar, nazariy yondashuvlar va amaliy tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

Asosiy ma'lumotlar

Ta'lim tizimi faqat bilim berish jarayoni emas, balki shaxslararo muloqot va o'zaro munosabatlar maydoni hamdir. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar nafaqat o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatiga, balki ularning psixologik holatiga, o'zini anglashiga va jamiyatga moslashuviga ham ta'sir qiladi. Bu munosabatlarning sog'lom bo'lishi, o'quvchilarda ishonch, o'ziga hurmat va yuqori motivatsiya yaratadi. Ammo, agar bu aloqalar salbiy tus olsa, ijtimoiy psixologik muammolar yuzaga keladi va bu nafaqat ta'lim jarayoniga, balki o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchining roli o'quvchi uchun juda katta. U nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy o'sish va psixologik rivojlanishda muhim yo'ldoshdir. O'qituvchidan o'quvchi o'zining kimligini, imkoniyatlarini va hayotdagi maqsadlarini tushunishda yordam olishi mumkin. Agar o'qituvchi o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini inobatga olib, unga hurmat va e'tibor bilan qarasa, o'quvchi o'ziga ishonchni oshiradi va muvaffaqiyatga erishadi.

Biroq, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda salbiy faktorlarga ham duch kelinadi. O'qituvchining adolatsiz baholashlari, qattiqqo'lligi yoki shaxsiy yondashuvlarning yetishmasligi o'quvchilarda ruhiy salbiy holatlar yaratishi mumkin. Ayniqsa, maktab yoshidagi bolalar va o'sish davrida bo'lgan o'quvchilar psixologik jihatdan juda ta'sirchan bo'ladi. Ularning o'ziga bo'lgan ishonchi o'qituvchining so'zlari, xatti-harakatlari va yondashuvlariga juda bog'liq. Shuning uchun, o'qituvchilar o'zlarining har bir harakatini va so'zini o'quvchining psixologik holatini hisobga olib tanlashlari lozim.

Salbiy munosabatlar nafaqat o'quvchining bilim olishiga salbiy ta'sir qilishi, balki uning jamiyatga bo'lgan munosabatiga, ijtimoiy moslashuviga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi o'zini norozilik, e'tiborsizlik yoki hatto psixologik bosim ostida

sezishi mumkin, bu esa uning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga to'sqinlik qilishi mumkin. O'quvchining o'zini kamsitilgan, noteng baholangan va hurmat qilinmagan his qilishi, uning o'ziga ishonchining pasayishiga olib keladi. Bu holat esa, o'z navbatida, o'quvchining ijtimoiy rivojlanishiga va psixologik holatiga zarar etkazadi.

Shunday ekan, o'qituvchilarning pedagogik mahorati va psixologik malakasi juda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar o'zlarining muloqot usullarini, ta'lim berish metodlarini doimo takomillashtirib borishlari kerak. Bu faqat bilim berish bilan chegaralanmasdan, o'quvchilarning ruhiy holatini kuzatish, ularning psixologik ehtiyojlarini tushunish va ularga ijobiy ta'sir ko'rsatishdan iborat bo'lishi kerak. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar o'zaro hurmat, ishonch va empatiya asosida qurilishi kerak. Bu nafaqat ta'lim jarayonini samarali qiladi, balki o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga ham yordam beradi.

Umuman olganda, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar ijtimoiy psixologik muammo sifatida juda katta ahamiyatga ega. Bu munosabatlar, ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlash va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Salbiy munosabatlar nafaqat bilim darajasini, balki o'quvchilarning psixologik holatini ham izdan chiqarishi mumkin. Shu sababli, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi sog'lom munosabatlarni yaratish, ijtimoiy-psixologik muammolarni bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi sog'lom o'zaro munosabatlarni shakllantirishda, avvalo, maktab ichki muhitining o'zi katta ahamiyat kasb etadi. Maktab rahbariyati, psixologlar, ijtimoiy pedagoglar, sinf rahbarlari o'rtasida samarali hamkorlik bo'lmas ekan, bunday munosabatlarni sog'lomlashtirish qiyin kechadi. Har bir pedagog o'zining shaxsiy hissiy holatini, ichki dunyosini anglab, o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashsa, u o'quvchilar bilan ham ijobiy aloqalarni mustahkam qura oladi. Shuningdek, o'quvchilarning o'zlari ham bu jarayonda faol ishtirok etishlari kerak. Ular o'z his-tuyg'ularini ifoda eta olishlari, o'qituvchining yondashuvini tushunish va unga munosib ravishda javob berish madaniyatini egallashlari lozim. Bu

borada, maktab psixologlari tomonidan muntazam ravishda o'tkaziladigan treninglar, suhbatlar, psixologik mashg'ulotlar katta foyda keltiradi.

Ota-onalarning ham ushbu jarayonda o'rni beqiyos. Ular farzandlarining maktabdagi holatini kuzatib borishlari, o'qituvchilar bilan doimiy muloqotda bo'lishlari, shuningdek, farzandining psixologik holatiga e'tibor qaratishlari zarur. Aks holda, maktabdagi salbiy munosabatlar oilaviy muammolar bilan uyg'unlashib, bolada chuqur psixologik iz qoldirishi mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, shuni ta'kidlash joizki, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlar — bu shunchaki muloqot emas, balki har bir insonning ichki dunyosi, ehtiyojlari va his-tuyg'ulari o'zaro to'qnashadigan psixologik maydon hamdir.

Xulosa

O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, uning sifati nafaqat o'quvchilarning bilim olish darajasiga, balki ularning psixologik holatiga, shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatga moslashuviga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mazkur munosabatlardagi salbiy omillar o'quvchilarni o'ziga ishonchni yo'qotishiga, ruhiy tushkunlikka tushishiga yoki motivatsiyasining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Shu bois, bu munosabatlarni sog'lom, hurmat, ishonch va hamkorlikka asoslangan tarzda shakllantirish dolzarb ijtimoiy-psixologik vazifadir. Bunda o'qituvchining kasbiy mahorati, shaxsiy fazilatlarini, muloqot madaniyati, empatiya darajasi muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, o'quvchilarning individual xususiyatlari, ularning psixologik ehtiyojlari va o'z fikrini erkin ifoda eta olishlari ham inobatga olinishi lozim. Umuman olganda, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi sog'lom o'zaro munosabatlar — bu nafaqat samarali ta'lim garovi, balki sog'lom jamiyat poydevoridir. Shunday ekan, bu yo'nalishdagi muammolarni o'z vaqtida aniqlab, ularni bartaraf etish — zamonaviy ta'limning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hayitov O.E. Boshqaruv psixologiyasi. Chirchiq, 2020 yil
2. STEAM texnologiyalari 2022 yil
3. Poddyakov N.N. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishining xususiyatlari" - M., 2014 y
4. Ziyonet.com
5. Armat.uz